

Tarihi Belgeler

TANZİMAT'TAN SONRA TÜRKİYE'DE MAÂRİF TEŞKİLATI (LÜTFİ EFENDİ)*

Günümüz Türkçesine Aktaran

Elif BAKSI**

Öz: Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde kendi sınırlarında yaşayan halkı korumak ve varlığını sürdürebilmek için 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nı ilan etmiştir. Ferman, siyâsî, idârî, askerî, hukukî alanlarda maddeler içermektedir. Tanzimat dönemi, diğer birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da etkisini günümüze dek sürdürmüş önemli bir dönemdir. Eğitimin Osmanlı Devleti'ni kurtaracak hem siyasal hem de toplumsal işlevinin olması, bu alanda yeniliklerin gerçekleştirilip teşkilâtlanmanın güçlendirilmesine sebep olmuştur. Örgün eğitimde ilk, orta ve yüksek derecede okullar açılmıştır. Meslekî ve teknik eğitimin temelleri atılmıştır. Bakanlık düzeyindeki ilk resmî eğitim kurumu olan Maârif-i Umumiye Nezâreti kurulmuştur. Nezâretin ilk nâzırını Abdurrahman Sami Paşa, ilk müsteşarı Hayrullah Efendi'dir. Başkentte ve taşralarda açılması planlanan okullar, tek ve kapsayıcı bir nizamnâme ile belirtilmiştir. 1869'da yayınlanan Maârif-i

* Osmanlı vakanüvis ve şairlerinden olan Ahmed Lütfi Efendi, 1817 yılında İstanbul'da doğmuştur. Mühendishâne-i Berrî-i Humayun'da kısa bir süre tahsil gördükten sonra buradan ayrılarak Amcazade Hüseyin Paşa Medresesi'ne devam etmiştir. 1837 yılında huzur derslerinde bulunmuş aynı zamanda Takvimhâne mukabeleciliğine getirilmiştir. Takvimhane musahhihliği, Tıbbiye Meclisi âzâlığı, Tıbbiye Mektebi hocalığı, matbûat görevlerinde bulunan Lütfi Efendi, 1866 yılında vakanüvisliğe getirilmiştir. Osmanlı vakanüvisleri arasında bu görevde en uzun süre kalan kişidir. 1907 yılında vefat etmiştir.

Cevdet Tarihi'ne ek olarak 12 cilt (Devlet-i Aliyye Tarihi) yazmıştır. Bu eser *Lütfi Tarihi* adıyla şöhret bulmuştur. Aynı zamanda bazı tarihi olayları şiirsel bir dille *Divañçe-i Vakânüvis Ahmed Lütfî* adıyla yayımlamıştır. Ahmed Lütfî Efendi, *Kamus Tercümesi*'ndeki kelimeleri alfabe sırasına göre tertip edip 53 bin kelimelik *Lugat-ı Kamus*'u hazırlamıştır. Yazdığı eserlerle döneme ışık tutan bu şahsiyet araştırmacılar için önemli bir rehber olmuştur.

** Arş. Gör., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, ebaksi@nku.edu.tr. ORCID: 0000-0003-2680-4114

Umumiye Nizamnâmesi, fûnun ve maârifin refahın temel kaynağı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Osmanlı Devleti'ndeki mekteplerin sayısının artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu tarihten sonra eğitim kurumları çoğaltılmıştır. Yeni eğitim politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Öğretim yöntem ve teknikleri geliştirilmiş, okul programları hazırlanmış, öğretmenlik meslek haline getirilmiştir. Bir bakıma dağınık halde bulunan eğitim sistemi toparlanmaya çalışılmıştır. Günümüz mâarif teşkilâtı, Tanzimat'tan sonra oluşturulan teşkilâtın uzantısıdır. Eğitim alanındaki teşkilâtlanmayı, beraberinde gelen yenilik ve değişiklikleri anlayabilmemiz için Tanzimat sürecindeki yapılanmayı kavramamız gerekir. Lütfi Efendi'nin 1 Eylül 1926 yılında Türk Tarihi Encümeni Mecmuası'nda yayınlanan "Tanzimat'tan Sonra Türkiye'de Maârif Teşkilâtı (1267-1287)" adlı makale bahsi geçen dönem için faydalı bir çalışma olduğu düşünüldüğünden günümüz Türkçesine aktarılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tanzimat, Maârif, Osmanlı, Eğitim Tarihi

EDUCATION ORGANIZATION IN TURKEY AFTER THE TANZIMAT (LÜTFİ EFENDİ)

Abstract: Ottoman Empire declared Tanzimat Edict in 1839, in the second quarter of the 19th century in order to protect the people living within its borders and to maintain its existence. The edict contains articles in political, administrative, military and legal fields. Tanzimat period is an important period that has continued its influence in the field of education as well as in many other fields. The fact that education has both a political and social function that will save the Ottoman Empire has led to innovations in this field and strengthening of organization. Primary, secondary and higher level schools have been opened in formal education, as well as the vocational and technical training. Ministry of National Education, the first official educational institution was established. Abdurrahman Sami Pasha was the first minister of the ministry and Hayrullah Efendi was its first undersecretary. The schools planned to be opened in the capital and in the provinces are specified with a single and comprehensive regulation. The statute on general education, published in 1869 states that science and education are the main sources of wealth. In addition, it was emphasized that the number of schools in the Ottoman Empire should be increased. After this date, educational institutions have been increased. New education policies have started to be implemented. Teaching methods and techniques were developed, school programs were prepared, and teaching became a profession. The education system, which was in a way dispersed, was tried to be recovered. Today's educational organization is an extension of the organization

Baksı, E. (2021). Tanzimat'tan Sonra Türkiye'de Maârif Teşkilatı (Lütfi Efendi). ANKARAD, 2(4), 555-586.

established after the Tanzimat. In order to understand the organization in the field of education and the innovations and changes that come with it, we need to understand the structuring in the Tanzimat process. Lutfi Efendi published an article named "Education Organization in Turkey After the Tanzimat" in 1 September 1926 in the Journal of Turkish Historical Council. Since this article is thought to be a useful study for the mentioned period, it has been transferred to today's Turkish.

Keywords: Tanzimat, Education, Ottoman, Education History

TANZİMAT'TAN SONRA TÜRKİYE'DE MAÂRİF TEŞKİLATI (LÜTFİ EFENDİ)

Türk Tarih Encümeni Mecmuası

On altıncı sene

Numara 17 (94)

1 Eylül 1926

TANZİMAT'TAN SONRA TÜRKİYE'DE MAÂRİF TEŞKİLÂTI

(1267-1287)

[Lütfi Tarihi'nin gayrı matbu cildlerinden]

1267 senesi

Teşkil-i Encümen-i Dâniş

Maârif-i Umûmiye Meclisi şubesi olmak üzere dârü's-saltanat'üs-seniyyede ayda bir ve lede-l iktizâ on beş günde bir kere in'ikad etmek üzere (Encümen-i Dâniş) namıyla fevkalâde bir meclis, maârif meclisi teşkil olundu. Bu meclisin aza-yı dâhilîyesi kırk adede münhasır olup haricî azası mahdud değil idi. Vazifesi terbiye-i umûmiye ve izâle-i cehil teb'ayı müeddî ketb ve resâil ve evrak-ı matbûam sehl-ül ifade-i lisan-ı sade ile telif ve tercüme ve neşri misillü esbab-ı teshiliyeden ibaret idi. Saire Şaban 449 numaralı Takvim-i Vekayi'de meclis-i mezkûra dâir neşr olunan mukaddeme-i şâyan mütâlaa-yı âsar-ı edebiyeye-i osmaniyyedendir. Meclisin nizamname-i dahilîsi dahi o takvimde mündericidir.

Bervech-i muharrer Encümen-i Dâniş'in nizâmat ve azâsı tanzim ve tertib olunmuş olduğundan Ramazan-ı Şerîf'in on dokuzuncu günü cennetmekân Sultan Mahmud Han-ı Sâni hazretlerinin türbe-i şerîfleri civarında vâkia Valide Sultan Mektebi'nde küşadı hakkında şerefsüdur buyrulan irâde-i seniyye mucibince yevm-i mezkûrda oraya teşrif-i şahâne vukuyula erkan-ı devlet ve memurin-i benam hazır olduğu halde meclis-i mezkûr usul-ı

makbule ve tarz-ı memduh üzere huzur-ı şahânedeki küşad olundu. Hin-i küşadında meclis-i mezkûrun nazımı ve reisi mâarif enisi olan Sadrazam Mustafa Reşid Paşa tarafından bilbedâhe ityan olunan nutuk-ı bâliğ huzzar müstemisi mecbur kemal-i tahsin eylemiştir. Nutuk-ı mezkûru müteakib evvelce kaleme alınan nutuk müretteb dâhî okundu ve deavat-ı muvaffakiyet-i şahâne tekrar kılınarak avdet olundu.

1273 senesi

Teşkil-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye

Ulûm ve maârifin kesb-i terki ve teksir-i esbabının istihsali sırasında Maârif-i Umûmiye musâlahanın bervech-i matlub ruiyyet ve tesviyesi zımında bir nezâret-i mûtenâ-yı behâ teşkil olundu.

Maârif ve Ulûm Nezâreti mine'l-kadim makam-ı fetvânın vazife-i şer'iyyesi olduğundan teşkil yeni değildir. Belki makam-ı fetvâdan fek ile diğere ihâle demektir. O zaman makam-ı fetvâda bulunan zatın sükûtle muvâfakat eylemesi intizar-ı umûmîye ve ecânibe karşı o vakte kadar Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'de maârif ve ulûm için idare ve nezâret bulunmamış îtikadıyla ibtidâi tulû'-ı âfîtab-ı saltanat-ı seniyyeden beri ulûm ve maârifin tervec ve taammümü emrinde binlerce âsar-ı ilmiyye ve vaz' ve tesisine muvaffak olmuş ve şahirah-ı şerîat ve adaleti es hareket ittihaz etmiş olan Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'dir.

Maârif ve ulûmdan meram-ı ulûm-ı şer'iyye ve nakliye ise bu ulûm ve maârif-i memâlik-i islâmiyyenin şehur ve kasabatında kâin medâris-i mevcudede tahsil olunmaktadır. Milyonlarca efrad-ı islâmiyyenin şerâit-i diniyye ved-dünya ve ahkâm-ı dünyevîyesi hep o medâris-i ilmiyye mahsuludur. Şimdilere kadar tâ'lim ve teâllüm olunan ve elden ele tedâvül eden nice binlerce kütüb ve resâil-i mezkûr medreselerden hâsıl olmuştur. Fakat muktezîyat-ı zamaniyyeye göre tahsili farz-ı kifâye münzelesinde olan sınıyî' ve fûnun-ı ticâriye ve resâmiye gibi fûnun-ı nâfia ve ulûm-ı cedide-i aklîyeyi tahsil ile tekmil tezyînat-ı zâtiye ve idâre-i umur-ı mülkiyenin mevkuf-ı aleyhi olan salifü'z-zikr fûnun-ı garbiyenin medâris-i mevcudede tâlimi ezber-i külfet ile husul bulur. Ve bu vesileyle ceahlet-i müfrita ve taassubât-ı bârîde refte refte azalmış olur idi. Ve bu nezârete tanzîmat meclisi âzâsından ve maârif-i aliyye ashabından Mısırlı Sami Paşa tâyin kılındı.

(Müşârileyh dâhî medâris-i mevcude âlimleriyle tezeyyün etmiş takımdandır. Çünkü kendisi değil ise elbette hocası veya hocasının hocası medâris-i mezkûreden neşet etmiştir.

Bu münasebetle Mekâtib-i Umûmiye Nezâreti, Maârif-i Umûmiye Nezâreti müsteşarlığına tahvil ile, nâzırı bulunan Hayrah (Hayrullah) Efendi'ye müsteşarlık ünvanı verildi.

1277 senesi

Takvim-i Vekayi'ye Dâir İrâde-i Seniyye

Her devletin resmî bir gazetesi olarak herkes anda görülen havâdis-i sahiha üzerine tashih-i efkâr ve tatbik-i hareket etmekte ve takvim-i vekayi dâhî devlet-i aliyye'nin resmî gazetesi tanılmakta olduğu cihetle bir vakitten beri tevcîhat-ı resmîye ve husûsat-ı âdiyeden başka şey yazılmayıp bir vakt-i muayyende dâhî çıkarılmadığından gazete-i mezkûrenin iâde-i kader ve îtibarı zımında Bâb-ı Âli tarafından ilanı tensib olunacak bazı mevad-ı mühimme ve nâfia dâhî verilerek bundan böyle vakti zamanıyla çıkarılmasına ihtimam olunması husûsîdir. İş bu irâde-i seniyye üzerine Ahmed Vefik Efendi ile Maârif Nâzırı Kemal Paşa ve Cevdet Efendi hâzıratından mürekkeb teşkil olunan komisyonda verilen kararı hâvi tanzim olunan mazbata mücebince takvim ve tabhâne nezâretlerinin maârif nezâretine ilhakıyla takvim-i vekayinin beher hafta neşri için dâire-i maârifte takvim odası namıyla bir mahal tahsis iktizâ eden muharrir ve mütercimlerin memûrini tab' ve temsil ettirilecek kütüb ve resâilin müceddeden yapılacak tarife mücebince ehvence çıkarılması misillü ve sâil-i lâzimenin istihsaline ve bu hale göre açıkta kalan kadema-yı ricalden takvimhâne nâzırı Lebîb Efendi'nin kıdem ve senine hürmeten tasarruf-u mutasavvurden mütehasıl meblağın şehriye on beş bin gurusuyla müşârileyhin tekaüd edilmesine ve takvimhâne ile matbaanın müceddeden islâhıyla îcab-ı hâlin icrâsına karar verilmiştir.

1278 senesi

Teşkil-i Cemiyet-i Tıbbiye

Fen tabâbet Arap ve Yunan hükemâsı tarafından vâz' ve tesis olunmuş iken mürur zaman ile Arap ve Yunan lisanları üzerine müessis olan ulûm-ı hekimiyenin revacına halel gelerek elsine-i garbiyeye nakl eylemiş olmakla tıbb-ı kadimin zan olunduğu gibi vâhî olmadığı anlaşılmaq için tabâbet-i cedidede mahir ve tabâbet-i kadimenin istihracına muktedir etbâdan mürekkeb bir cemiyet-i tıbbiye tanzimat-ı meclis kararıyla irâde buyruldu.

Tebeddül-ü Nezâret-i Maârif Vesaire

Harem-i hümâyun masârifat nâzırı bulunan maârifmendân zamandan Kemal Efendi otuz bin guruş maaş ve rütbe-i bâlâ ile maârif nâzırı oldu. Mahallî yine ehlini buldu. Nâzır-ı sâbık Mısırlı Sami Paşa'ya karîha-yı şâhânedan on beş bin guruş mâzulîyet maaş tahsis kılındı.

1279 senesi

O esnada dersaâdette sınıyi mektebi teşkili zımnında yapılan komisyona ticaret nâzırı Edhem Paşa ile Derviş Paşa ve Ermeni milletinden Agaton vesâir erbab-ı vukuf memur oldular. Ne yaptılar ne işlediler mâlûm olmadı.

1280 senesi

Cemiyet-i Tedrisiye

Tekrir-i esbab-ı ulûm ve maârif niyet-i hayriyesiyle her tarafta mekâtib ve medâris inşâ ve küşadına sai ve ikdam olunduğu sırada bazı ashab-ı hamiyet ve mâlûmattan mürekkeb bir encümen-i ilmî teşkiliyle erbab-ı havaşiş ve istîfâdâ meccânen okutup yazdırmak ve tarih ve coğrafya ve hesap misillü lüzumu olan fenleri öğretmek üzere dersaâdetde Örucüler civarında bir mektep küşad olundu. O esnada dârülfünunda dâhî umûm için hikmet-i tıbbiye ve hendeseye dâir bazı dersler açılarak erbab-ı istî' dada teshilat-ı tahsiliye irâe kılındı.

Nakl-i Takvim ve Matbaa-yı Âmire Be Saray-ı Cedid

Mukaddemleri İstanbul'da matbûat-ı Osmaniye için iki dâire vardı. Bunların birisine (dârül tabaatü'l-âmire) diğeri (takvimhâne) deniliyor idi. Mevkileri bâb-ı seraskerinin arka cihetinde Kaptan İbrahim Paşa Camii-i Şerifi'nin iki cânibinde idiler. Matbaa-yı Âmire cennetmekân Sultan Selim-i Sâlis zamanında Üsküdar'da tesis olunmuştu. Ol vakit hattat meşhur hâfiz Osman resmî ve Arap oğlu mühendis bir Ermeni îmalıyle çelikten ihdas olunan ana kalıplardan alınan bakırlar ile el-hâlet-ü hâzihi istîmal olunan basma harflerle Üsküdar'da birçok âsar-ı müellife tab' ve temsil olundu. Muahharen Firdevs-âşiyân Sultan Mahmud Han-ı Sâni zamanında vaka-yı hayriyeden mukaddem bâlâdan mezkûr camii-i şerif ittisalinde Kaptan Paşa Hamamı namıyla mâruf hamam-ı mesdud matbaa heyetine konularak Üsküdar matbaası edevatı oraya nakil ile (dâr'ül tabaatü'l-âmire) ittihaz kılındı. Bâde bin iki yüz kırk yedi tarihinde vâkia Nevis Esad Efendi merhumun nezâret ve maârifetiyle müceddeden ihdas olunan takvim gazetesi için câmi-i mezkûrun yanında köşe başında kapıcıbaşılardan meşhur Musa Ağa'nın konağı cânib-i mîrîden beş yüz kimesneye bi'l-mübâyaa (takvimhâne) ittihaz ve nezâreti bervechi muharrir Esad Efendi'ye ihâle olundu. İşte ol vakitten iş bu seksen senesine kadar şu iki dâirede nice binlerce küttab ve resâil vesâir evrak tab'ıyla teksir ve teshil-i esbab-ı maârif himmet olunmuştu. İntisar-ı maârif ve ulûmun esbab-ı mühimmesi olan teksir küttab ve resâil ve husuşiyle devâir-i resmîde sarf ve istîmal olunan defâtir ve evrak-ı resmîye ve kavain-i nakdiyenin günbegün ihtiyacat-ı zamaniyeye göre teksir-i envâ ve adadı her bir levâzımıyla beraber bir büyücek matbaanın vücudundan lâbüd olduğunu tâyin eyledi. Bu cihetle bâb-ı hümâyun dâhîlinde muhterik

eski mâliye dâiresinin arkasında katı vâfir masraflarla binâ ve inşâ ve derununa vapur makinesi ve müteaddid presler ve âlat ve edavat-ı müteaddide vaz'ıyla nâtamam durmakta bulunan kavâim-i nakdiye fabrikasının heyet-i hazırası emr-i tabâat için münâsîp olduğu anlaşılmasıyla matbaa-yı atika ile takvimhânenin âlat ve edavat-ı mevcudesi memurlarıyla beraber zikr olunan fabrikaya nakl ve ibtal ve nevâkısı ikmal olunarak o ana kadar İstanbul'da misillü görülmedik surette gayet muntazam ve her bir levâzımı mükemmel bir tabâat fabrikası küşad olundu. Buna maârif nâzırını bulan Edhem Paşa fevkalâde himmet eyledi. Yevm-i küşadında sâdr vakit Fuad Paşa ile ahkâm-ı adliye reisi Kâmil Paşa vesâir bazı erkân-ı memûrin-i devlet davetle hazar-ı mevcude huzurlarında küttab ve evrak-ı lâzımenin tab' ve temsili için destgâhların mecmû-ı vapur kuvvetiyle îmalât beda ettiler. Ve destgâhların birisinde muharrir fakirin iş bu:

Hüdâ tahtında daim eylesin Abdülaziz Han

Bu dâr'üt-tab ol hakan-ı zîşan eyledi tesis

O şahın himmeti neşr-i ulûma olmada masruf

Ulûm-ı sanata kaldı ahâli-i sanat-ı tesis

Kıt'a-yı bedîhiyesi muntab' olur idi. Bu kıt'anın varaka-yı matbûalarından birer tanesi esnâ-yı seyr ve temâşâda matbaaa memuru yediyle zevat-ı hazıraya îtâ olunmuştur. Fabrikanın her cihetle mükemmeliyetiyle beraber hüsn-ü intizamı ve nazar-ı müşârileyhin sa'i ve himmetiyle memurlarının gayreti hazar-ı mevcude tarafından rehin tahsin olarak avdet olundu. İdâresine takvim ve vekayı mukabelecisi maiyet-i fakiranemde bulunan müderrisinden müneccim-i sâni Tahir Efendi memur oldu. Eski matbaa dâiresi maârif nezâreti idâresine verilerek mektep ittihaz olundu. Ve takvimhâne konağı taraf-ı mîrîden Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa'ya satıldı. Abd-i fakir ol vakit rütbe-i sâlise ashabından takvim-i vekayı muharrirliğiyle matba-yı âmire sermusahhihi Edhem Tahir Efendi'nin rekabet su-i saayeti tesiriyle müşârileyh Edhem Paşa'nın hüsn-ü tevcihinden mehur olmuştum. Müşârileyhin himmetiyle Tahir Efendi sonraları rütbe ve memuriyetçe pek çok terfiyata mazhar ve müddet-i medide maârif meclis riyâseti ve evkaf müfettişliği ve müneccimbaşılık gibi memuriyetlere nail ve bu sayede güruh sudur ve heyet-i âyane dâhil oldu. Edhem Paşa ile araları bozularak dâima mezemmetinde bulunurdu.

Maârif

Mekâtib-i mevcudenin usul-ı tâlimiye ve tedrisiyece muhtaç olduğu ıslâhat ikmal edilmekte ise de bunların mukasem ve mercii meclis-i maârif olduğundan her sınıf-ı tebaa-yı saltanat-ı seniyye etfalının tâlimlerine

mahsus olan mekâtibin tesviye-yi müsâlahı meclis-i mezkûr ile maârif-i muhtelite meclisinin vezâiflerinden olduğu halde bu muhtelit meclisin sûret-i muntazamede tecemmu edememesi cihetiyle bunun lağvıyla biri mekâtib-i müsleme diğeri mekâtib-i rüşdiye ve âliye namıyla iki komisyon üzerine müceddeden bir maârif-i umûmiye heyeti teşkil olundu. Meclis-i maârif bir heyet-i îtibar olunup riyâset-i maârif-i umûmiye nezâretine havâle ile ferâizi diniyeye mahsus olan mekâtib-i müsleme-i sıbyan idâresiyle küttab-ı şeriyye tedkikatına mâmur olacak heyetin başka ve umûma ait usul-ı tahsîliyyeye bakacak heyetin ayrı olarak iki dâireye taksim ile birine (dâire-i mekâtib-i mahsusa) diğeri (dâire-i mekâtib-i umûmiye) denilerek âzâsından birisinin bu dâirelere vekâlet eylemesine irâde buyrularak îcâpları icrâ kılındı.

1281 senesi

İhdas-ı Nezâret-i Matbûat Vesâire

Takvim-i Vekayi muharrirliği uhde-i fakiranemde kalmak üzere meclis-i maârif âzâlığı inzımamı ve rütbe-yi evvel-i sınıf-ı sanisi ve yedi bin beş yüz guruş şehriye maaş ile müceddeden teşkil olunan matbûatın nezâretine karîha-yı şâhânedan memûriyetim icrâ buyruldu. O vakte kadar matbaa-yı âmire ile takvimhâne-i edebâdan ve ashab-ı rütbe ve haysiyetden bir zâtın nezâretiyle idâre olunur idi. Matbaa ile takvimhânenin buldukları bâb-ı seraskerinin arka cihetinden saray-ı cedide nakli esnasında nezâret-i mezkûre lağv ile vazîfesi maârif nezâretine ihâle ve ilhak olunmuştu. Bu hâl ile bir müddetçek idâreden sonra nezâret-i mezkûrenin matbûat nezâreti nâmıyla îadesine hasbelmaslaha lüzum görülmüş ve abd-ı acizin müddet-i medide matbûat içinde vukuf ve mâlûmatım bulunmuş olduğundan mezkûr muharrirlikle beraber bervech-i muharrer memûriyetim icrâ buyrulmuştur.

Nakl-i Hazîne-i Mâliye

Ayasofya Camii Şerifi karşısında dârülfünun nâmıyla inşâ olunup hâli bulunmakta olan ebniye-i cesime mâliye hazînesinin ziyâdesiyle harap olması ve dârülfünun dâiresinin mevkice hazîne ittihazı münâsîp olacağı mütâlaalarıyla mâliye hazînesi oraya nakl olundu. Bu münâsebetle Sultan Mahmud Han türbesi civarında köşe başında kâin mîrî fûrûni mahâl-i İstanbul'un vâsatında bulunduğu oraya müceddeden muhtasarca dârülfünun inşâsıyla ulûm ve funun-ı nâfianın orada tedrisine (Medrese kıtlığı mı var? Ayasofya, Sultan Ahmed, Köprülü Oğlu gibi civarda bulunan medreselerdeki dershâneler ne güne duruyor?) karar verildi. Mâliye hazînesine bâr olmamak bu dârülfünunun mesârif-i inşâyesine kal'a-yı zemin arsalarından husule gelecek paralar (hülyâ bu ya) karşılık tutuldu.

1282 senesi

Cemiyet-i Tercüme

Maârif-i Umûmiye Nezâreti maiyetinde bairâde-i seniyye tercüme cemiyeti nâmıyla bir heyet-i mükemmele teşkil olundu. Buna erbab-ı ehliyet ve liyâkatinden memur olan zevatın esâmîsidir.

Posta Nâzırı Kadri (Esbak başvekili Kadri Paşa merhumdur.) Miralay Mehmet Bey, Ohannis Efendi (Dîvan-ı muhâsebat reisi iken vefat eden çamıçtır.) Sakız Ohannis Efendi Macid Bey ve Ohan Efendi (adliye müsteşarı iken fevt olmuştur.) Kaymakam Nuri Bey, Kaymakam Ömer Bey tercüme odası halefasından Hilmi Efendi ve Sadullah Bey (Viyana sefiri iken vefat eden Sadullah Paşa'dır.) Rifat Bey Meclis-i Vâlâ mütercimlerinden Doktorzade Aleksandır (Hâriciye Nâzırı esbak hâlâ yani 1311'de Sisam Beyi bulunan zattır.) Müstaidan ketebeden bazı efendiler dâhî cemiyetin umûr-ı tahririyesine alındılar. Bu kadar tertibler, intihablar, teklifler üzerine meydana ne eser konuldu mâlûm değildir. Mûmâileyhinden yalnız Hilmi Efendi başlı başlına tarih-i umumiden bir iki parça tercüme meydana çıkarabilmiştir.

1283 Senesi

(İhdas-ı Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye)

Mekteb-i Tıbbiye'den senebesene yetişmekte olan etbâ-yı tabâbet-i askeriyeden istihdam olunmakta iseler de bunlar henüz derece-i kifâyede olmadıklarından alaylarda istihdam için ecnebi tabiblerinden istiğnâ hâsıl olamadığı misillü taşralardan dâhî memleket tabibi istidâsıyla peyderpey işaret vuku'uyla oralara dâhî zarûfî ecnebi doktorlar tâyin olunmakta idi. Bu hâlin devamı tecviz olunmadığından memâlik-i mahrûse-i kasabat ve şehirleri için mülkiye-i tıbbiye nâmıyla doktorlar tâyinine hâcet mes eyledi. İş bu tabiblere mahrec olmak üzere o esnada mekteb-i tıbbiye-i mülkiye nâmıyla müceddeden bir bab mekteb teşkil ve tesis kılındı. Sühûlet tahsili mûcib olarak vatan ve memleket lisaniyla tâlim ve teallüm olunmak üzere mekteb-i mezkûrda okunacak tıp ve eczacılık dersleri lisan-ı Türkî ile tâlim olunmasına karar verilerek iktizâ eden küttab-ı tıbbiyenin Türkçe'ye tercümesi için erbab-ı mâlûmat ve cemiyetten mürekkeb bir heyet-i ilmiye-i tıbbiye teşkil edilerek îcabları icrâ kılındı. Bundan mâadâ hendese-i mülkiye ile ıslâh-ı sınıyî nâmlarıyla iki mektep daha teşkil olundu.

Mevad-ı Maârif

Sene-yi hâliyede taşralarda inşâ olunan bazı mekâtib-i iptidâiden mâadâ Merzifon, Erzincan, İstanköy, Kartal, Midilli'de beş bab mekâtib-i rüşdiyye teşkil olundu. Mekâtib-i rüşdiyyede etfal-i gayrimüslimenin dâhî kabulü usûl-ı ittihaz kılındı. Müstakil mektep inşâsına müsâade olmayan bazı

küçük karyelerde hemcivar karyeler birleşerek iki üç karye arasında birer sıbyan mektebi yapılmasına Rumeli eyâleti dâhîlinde kâin bazı kûra-i müslimede karar verilmiştir.

Sıbyan mekteplerinden rüşdiyelere alınacak şâkirdan için vaz' olunan usûl-ı cedideye tatbiken lâyıkiyle ibâreyi bilmeyenlerle Türkçe'de melekesi olmayanların mekâtib-i rüştiyeye kabul olunmayacakları îlân kılındı. Meşâhîr-i dersaâdetten ve müderrisinden hoca Mustafa Efendi irâde-i mahsuse-i hazret-i padişahî ile meclis-i maârif âzâlığına memur oldu.

Sinleri büyük adamlardan okuyup yazmaları olmayanlara akaid-i dînîyeleriyle rakam ve hesap gibi her şahsa lüzumu olan bazı şeyleri tâlim için çarşı pazar açılmazdan evvel pazar çarşamba günleri küşad olunmak üzere cemiyet-i tedrisiye nâmıyla dersaâdette Sultan Bayezid civarında bir mektep teşkil etmiştir.

Gazete

Cümle-i muhassenat-ı asrîyede olmak üzere (Sihhatnemâ) nâmıyla haftada iki defa dersaâdette neşr olunur. Türkçe bir tıp gazetesi ihdas olundu. Bu gazetede hıfz-ı sıhhat ve devam-ı tedrîsatı ve âfiyete ve menâfi ve fevâid-i umûmiyeye dâir fikarat-ı hakîmâne derç ve tastir olunacağı îlân kılındı ve cemiyet-i tıbbiye-i Osmaniyye nâmıyla bir cemiyet dâhî teşekkül eyledi. Eyâlâtca teşkilât-ı cedideden dolayı bazı mahallerde eyâlet gazeteleri tab' ve neşrine şuruh olduğu misillü bir tarafı Arabî diğer cânibi Fransızca olarak Cebel-i Lübnan'da dâhî bir gazete ihdas olundu.

Henüz ve maârifin neşri tezâyüt ettikçe matbûattın dâhî ona göre envâ-i teksir ederek buna lüzum gelen kâğıt sarfiyatının dâhî çoğalması tabîdir. Öteden beri kâğıtlar eski paçavralardan îmal olunagelip başka şeyden kâğıt yapıldığı o vakte kadar işitilmemiş idi. O esnada Londra'da samandan kâğıt yapılıp o kâğıtla bir gazete çıkarılmaya başlanmış olduğu misillü Amerika'da dâhî ağaçtan kâğıt imâli seri meydana çıkarılmış ve hatta bunun için yapılan fabrikayı seyre dâvet olunan misafirlerin hîn-i vürutlerinde bir büyük servi ağacı fabrikaya verilip avdetlerinde bu ağaçtan mâmul birer top kâğıt gelen misafirlere hediye verilmiş imiş.

1284 Senesi

Maârif

Sene-yi sâbika-yı maârif bahsinde bir nebze beyan olduğu vecihle bir müddetten beri teksir-i mekâtib-i teshil-i husul avârif ve mekâsib hususlarına devletçe masruf olan mesâî ve kayda şayan teşekkür-ü müessir memduhadandır.

Erbab-ı maârif ve ulûmdan bazı ashab-ı hamiyet ve gayret taraflarından cemiyet-i tedrisiye-i İslamiye nâmıyla dersaâdette bir mektep küşad

olundu. Bu mektepte usûl-ı cedide-i tâlimiyenin icraâsı için sinleri hadd-i buluğu aşmış yirmişer otuzar yaşlara basmış hademe ve esnaf takımından bazı kesian kendi işleri vaktinden evvel sabahları mekteb-i mezkûra devam ile zarûret-i dînîye ve dünyevîyelerini ve az vakitte mehmâemkan okuyup yazmak ve ahz ve itasını zabt edecek kadar defter ve hesap tutmayı öğrenmekte idiler. Bu emr-i hayrın birinci müessisi maârif nezâreti memurlarından Cevdet Efendi nâmında bir zât-ı hamiyetsıfattır.

İhdas-ı Müze

İstanbul ve memâlik-i mahruse-i şahânenin bazı taraflarında bir takımı meydanda ve çoğu taht-el türab yıllarca mestur ve metrûk kalan âsâr-ı kadimeyi ecebiler gelip gözümüzün önünde çıkarıp memleketlerine aşırıdıkları ve bu âsâr-ı kadimeden tarih ve sanatça fevâid-i kilise istihsaliyle beraber müzehânelerini -tezyin ve imlâ eyledikleri derkâr idi. Fıkdan-ı mâlûmat sebebiyle âsâr-ı atikanın elde edilmesi yolunda bir güven hareketimiz olmadığı misillü ele geçen antikaları bozup kıra geliğimiz dâhî meydanda idi. Hatta yakın vakitlere kadar Anadolu'nun bazı taraflarından eski zamanlardan kalma tiyatrolar harabeleri ve yekpâre mermer ve somakiden mahkûk ve mâmul başları kırılmış arslan kaplan gibi bazı hayvânat resimleri çeşme başlarında ve duvar köşelerinde ve aralarında görülür ve zamâne heykeltraşlarının hayretini müceb olan şeyler adi taş parçaları gibi kullanılır idi. Avrupalılar ile kesb-i maâriife ve ülfet semeresiyle bu misillü şeylerin kadri mâlûm olmaya başladığı sırada o misillü âsâr-ı kadimenin cem'ine mahsus olmak üzere cennetmekân Sultan Mahmud Han-ı sâni hazretlerinin türbe-i şerifleri karşısında müzehâne nâmıyla bir mahâl tahsis olundu.

Dârülfünun

Mekâtib-i ibtidâiye ve rüşdiye ve harbiye ve bahriye ve sînâia gibi mektepler küşadiyla tâ'mim ulûm ve maâriife hasr-ı enzar-ı dikkat olunmakta ise de bunlardan çıkan talebe içinden funun ve ulûm-ı aliye tahsiline heveskâr olanlar için Avrupa'da olduğu misillü o vakte kadar bir dârülfünun ebniye-i teysire rû-nümûn olamamıştı. İktizâ eden muallimleri Avrupa'dan celb olunmak ve derununda bulunan askerî îdâdî şâkirdanı mensup oldukları mekteb-i harbiyeye nakl edilmek üzere Galatasaray-ı'nın bir mükemmel lise yani dârülfünun ittihazına muallimlerin hîn-i vürudlarına talebesinin intihab ve cem'ine karar verildiği ilân olunmuştur.

1285 senesi

Rasathâne

Hevâ-yı nesiminin bulunduğu hâli yani rüzgâr vapurların hareket ve seyrini tahkik ederek ve birbirine haber vererek bundan hâsıl olan mâlûmatın

neşriyle seyr-i sefâine emniyet verecek bir hizmet ihtirâ' olunmuş olduğundan Karadeniz ile Bahr-i sefid sevâhilinin kıtaat-ı muhtelif-i mahalliyesinde hevâ-yı nesiminin her gün bulunduğu hâli telgrafla bildirilmek için bir münâsip yerde rasathâne inşâsına irâde buyruldu.

Maârif-i Dârüşşafaka

Dersaâdette Sultan Selim civarında taraf-ı mîrîden mûbayaa olunan konağın mektep heyetine tahviliyle beyu iken erâmil eytam-ı müslimeye mahâl-i feyz ve terbiye olmak üzere dârüşşafaka nâmıyla tehyie-i esbab-ı lâzimesine şürû' olundu. Bunun için taraf-ı şahânedan ve vükelâ ve memûrin ve ashab-ı hamiyet câniblerinden az müddet zarfında hâsıl olan îanat-ı külliyyeden başka hidiv Mısır İsmail Paşa tarafından dâhî iki bin lira îâne edildiği gazetelerde görülmüştür.

Galatasaray nâmıyla müstehir olan binâ-yı dilnişin dâhî mekteb-i sultânî ünvan-ı maârif nişanı ile teşkil ve tezyin olunarak küşad olundu. Küşadına müteâkib üç gün içinde alınan şâkirdanın adedi yüz elliye bâliğ olmuştur. Derslere hemen bed' olunarak müdürlüğüne De Salve nâm hünerverer tâyin olunmuştur. İkinci müdürlüğüne altıncı dâire muhâsebecisi Süleyman Efendi getirilmiştir. Mekâtib-i sıbyaniyenin dâhî ıslâhı için muallim yetiştirilmesine görülen lüzuma mebnî dersaâdette bâb-ı seraskeri civarında hâli durmakta bulunan atık-i matbaa-yı âmire dârülmuallimin ittihaz kılındı.

1286 Senesi

Kaptan ve Orman Mektebi

Galata Arap Camii havâlisinde müceddeden bir binâ inşâsıyla muvakkaten orada kaptan mektebi ittihaz ve küşad olunduğu misillü mâliye hazinesi derununda dâhî bir bab orman mektebi küşadıyla memûrin-i lâzimeleri tâyin kılındı. (Her şey ibtidâsından güzel başlamak ve sonra arkasını bırakıp boşlamak âdeti bunu da hakladı.)

Maârif

Kız mekteplerine muallimeler yetiştirilmek için dersaâdette dâr'ül-muallimaât nâmıyla bir medrese küşad olundu. Meclis-i kebîr maârif-i idâre ve ilmiye nâmlarıyla iki daireye bi't-taksim idâre dairesine Münif Efendi ilmiye meclisine liva Tahir Paşa tâyin kılındı.

Maârif

O vakte kadar sıbyan mekteplerinde zükûr ve inas birlikte tâlim olunup kız çocuklar için ayrıca mektepler yoktu. Tervic-i esbab terbiye-i umûmiye sırasında bu husus dâhî maârif nezâret-i cânibinden nazar-ı îtinâyâ alarak bervech-i muharrer mahallât mekteplerinde erkek ve kız çocukların tefriki ile başka başka ve usûl-ı cedide üzere tâlimler için münâsip muallimler

tâyini ve etfal-i inas için ol emirde dersaâdetin mahâl-i münâsibesinde yedi bab inas rüşdiye mektebi küşadı hususlarına îtinâ olunmuştur. İş bu mekteplerde etfal-i inasa lüzumu kadar Arabî, Farsî ve riyâzî derslerden başka hutut ve nakış tâlim olunmasına karar verilmiştir.

Maârif

Mekatib-i mevcudenin ıslâh-ı intizamât-ı hâzıra ve teksir adâd-ı hâliyesi zımında ittihazı îcab eden tedâbiri şâmil şûrâ-yı devlet-i maârif dâiresinden bi't-tanzim makrun müsâade-i seniyye buyrulan nizamnâmenin hülâsa-i müedasıdır.

Mektepler üç sınıfa tertip olunup bir sınıfı sıbyana tahsis yani mahalle mekteplerinin ahval ve usûl-ı tedrisiyeleri tâdil ve tevsi' olunmasını

Bir kısmı rüşdiye mektepleri olup bunların da kavâid-i tâlimiyeleri tâyin kılınmasını

Kısm-ı diğeri mekteb-i sultânî usûlü üzere tesis edilecek mektepler olup adedinin miktar-ı kifâyeye eblağ kılınmasını

Her nev'i mekteplerde tedris olunacak dersleri maruf ve muayyen olarak herkes evlâd ve etfâlini mekteplere devam ettirmeye icbar ve bu babda mümânaat ve muhâlefeti görülenler derecesine ve hareketlerinin tekerürüne nispetle beş guruştan yüz beş guruşa kadar ceza-yı nakdî ahzıyla mücâzata giriftar edileceğini mu'lindir.

(Hatıra) Bu tertip üzere tutulacak usûle diyecek yok. İcrâsına gelince târiz olunacak sözler çoktur.

Gazete

O esnada bir tarafı Türkçe diğeri cânibi Arapça olarak Zevra nâmıyla vilâyet gazetesi tab' ve neşrine ibtidar olunmuştur. Mukaddimesi pek güzel kaleme alınmış şâyan-ı mütâlâa âsâr-ı nâdîredendir.

Maârif

Mekâtib-i mevcudedede tedris olunmakta bulunan derslerin mâfevkinde olarak bazı ulûm ve fûnun-ı nâfia tâlim olunmak üzere dîvan yolunda inşâ olunan dârülfünuna girmek arzusunda bulunan talebenin bad'el-muâyene kayıt ve tahrirleri zımında açılan meclis imtihana beş on gün zarfında her sınıftan binden mütecâviz şâkirdan izhar-ı rağbet ederek bunların içinden dört yüz elli neferi evsaf-ı matlûbede bulduklarından kayıt ve kabul olunmuşlardır.

Tâyin Olunan Muallimler

Selim Efendi, Mahmud Efendi, Halid Bey, Kerim Efendi, Aziz Bey, Ahmet Kâmil Efendi, Tevfik Bey, Mösyö Kostantini'dir.

Esâmî-i Fûnun

Edebiyat, Fransızca, târih-i umûmî, coğrafya, hesap, resim, mantık, ilm-i hukuk. Bu ilimler haftada dört gün tedris olunacaktır. Bu tertibatın tekemmülünden sonra zikr olunan dârülfünun gayet teklifli şâşaa ve şâyân-ı takdir bazı zevat tarafından îrad olunan nutuklarla küşad olundu.

Maârif

Sene-yi hâliye ramazanın nısf-ı âhîrinde geceleri saat üçten dörde kadar umuma mahsus dârülfünunda dersler takrir olunmasına verilen karar mûcebince icabı icrâ kılındı.

(Mukarrerler) Tahsin Efendi heyet-i âlim ve ekber ve asgar nâmütenâhî dersleri

(Mûtarıza) Ne münâsib intihab-ı halkın leyâli-i mübâreke de bu mâkule türrehat ile akîdelerini bozmak (?) ne büyük fezâhattir. Bu misillü serâir-i hükm-ü tıbbiye dersleri havas-ı müntehibâta mahsus olduğu halde umuma neşrinin muvâfık-ı hikmet olmadığını adem-i mülâhaza ile kendilerini erbab-ı hikmetten addedenler yine kendileri o hikmete karşı harekette bulunmaları taaccüb olunacak şeydir. İntihâ

(Cevdet Efendi) Mıknatısîyet arz-ı hayvanî (nağmeten uhrâ)

Rıfat Bey silsile-i hayvânât fih-i mafih
Tevfik Efendi makineler erbabına

Vahid Efendi mekabirin sahih-i tesiri iş ola
Münif Efendi terk-i sanâyi ve menâbi-i servet bak buna ne demeli

Emin Efendi hevâ-yı nesimi havadan şey
Aziz Efendi ittihad-ı kuvâ-yı tıbbiye kime yarar bilmem

Selim Efendi seyyârat Epeyce kol kanat ister

Aziz Efendi emzice ve ikâlim lazım değil elzem

Ramazân'ın on beşinden ahirine değinine kadar gecesine kadar on iki gece demektir. Bu on iki gecede bir saatten on iki saat eder. Bu on iki saat zarfında bâlâda tâdad olunan fûnun ki mekâtib-i aliyenin birinci derslerindedir. Bunların hepsinden o müddet içinde ders gösterilmeye cüret-i kadr dünyada muhâlif hikmet bir keyfiyet var mıdır?

1287 Senesi

Küşad-ı Kulüb

Avrupa'da kulüb tâbir olunur. Encümen-i ülfet ve mecmu-ı fezâil ünsiyet için der aliyede öyle bir encümen küşadı (bizde de kahvehâneler taşralarda köy odaları vardır ki bunlar da mahal ülfettir. Farkları şampanya yerine pekmez nardan şerbetleri espermeçet yerine çıra ışıklarıdır.) Beyn'el-vükelâ tezekkür olunmuştu. Muahharen bunun için sandıkçılarda Asım Paşa konağı bi'l-istîcar levâzımı istihzar olunarak ramazan-ı şerifin ilk ahşamı şûrâ-yı devlet reisi Kâmil ve Mehmet Rüşdî ve mâliye nâzırı Fazıl Mustafa Paşa ile sâir vükelâ hazır oldukları halde küşad olundu. O gece saat beşe kadar her vâdîden musâhabat ile imrar-ı vakit olunmuştur. (mûtarıza) ramazan-ı şerifin ilk gecesi küşad olduğuna nazaran ramazan-ı şerif ile tebrik olunmuş olur. Fakat terâvihlerin nerede edâ olunacağına dâir söz geçmemiştir.

Maârif (Dârüşşafaka)

Dersaâdette Sultan Selim Cami-i Şerifi civarında erâmil ve eytam-ı müslimenin tâlim ve terbiyesi zımında leylî ve nehârî olarak (dârüşşafaka) nâmıyla müceddeden bir muntazam mektep küşad olundu. Bunun binâ ve ihyâsına olunan iânat-ı külliyyeden başka masarîf-ı dâimesine karşılık olmak üzere eski ve yeni mâliye dâireleri ve bâb-ı seraskeri tahtında ve pişgâhında inşâ olunan dükkânlardan şehriye hâsıl olacak bedelat-ı nakdîye-i icâriyenin mekteb-i mezkûra tahsisine irâde buyrulmuştur.

Dârümuallimat

Muhsinat-ı asriye cümlesinden olarak kezâlik dersaâdette küşad olunan kız mekteplerine kadın hocaları yetiştirilmek için (dârümuallimat) nâmıyla bir mektep tanzim ve küşad olundu ve resm-i küşadı pek tantanalı icrâ olundu. Buna dâir hîn-i küşadda maârif nâzırı tarafından îrad olunan nutuk gayet mânîdar âsâr-ı nâdireden idi.

Baksı, E. (2021). Tanzimat'tan Sonra Türkiye'de Maârif Teşkilatı (Lütfi Efendi). ANKARAD, 2(4), 555-586.

اۋن آلتنجى سەنە
نومرو ۱۷ (۹۴)
تۈرك تارىخىغا ئىختىساس
مجموعىسى
۱ ايلول
۱۹۲۶

تنظیماتدن صورتدا تورکیده معارف تشکیلاتی

(۱۲۶۷ - ۱۲۸۷)

[لطفی تاریخچه غیر مطبوع جلدلردن]

۱۲۶۷ سنهسی

تشکیل انجمن دانش

معارف عمومی مجلسی شعبه اولوق اوزره دارالسلطنة السیة آیده بر، ولدی -
الاقتضا اون بش کونده بر کره انقادت ایتک اوزره (انجمن دانش) نامیه فوق العاده
بر مجلس معارف مجلس تشکیل اولندی بو مجلسک اعضای داخلیسی قرق عدده
منحصراً اولوب خارجی اعضای محدود دکلیدی وظیفهسی تربیه عمومی و ازاله
جهل تبعه مؤدی کتب و رسائل و اوراق مطبوعه تک سهل الاقاده لسان ساده
ایله تألیف و ترجمه و نشری مثللو اسباب تسمیه دن عبارت ایدی سا غره شعبان ۱۲۶۹
نمره لو قیوم و قاییده مجلس مذکوره دائر نشر اولنان مقدمه شایان مطالعه آثار ادبیة
عثمانیه دندر مجلسک نظامنامه داخلی او قیومده مندرجدر

بروجه محرر انجمن دانشک نظامات و اعضای تنظیم و ترتیب اولنمش اولدیغندن
رمضان شریفک اون طقوزنجی کونی جنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضر تریبک
تربیه شریفه لری جوارنده واقع والده سلطان مکتبده کشادی حقتده شرف صدور
بیوریلان اراده سینه موجنبه یوم مذکوره اورایه تشریف شاهانه وقوعیله
ارکان دولت و مأمورین بنام حاضر اولدینی حالده مجلس مذکور اصول مقبوله
و طرز ممدوح اوزره حضور شاهانه کشاد اولندی حین کشادنده مجلس مذکورک
ناظمی و ریسی معارف انیسی اولان صدراعظم مصطفی رشید باشا طرفدن بالده
ایان اولنان نطق بلیغ حضار مستمعینی مجبور کال تحسین ایشدر نطق مذکوری
متعاقب اولجه قلمه آلنان نطق مرتب دخی او قیومدی و دعوات موقیبت شاهانه تکرار
قله رق عودت اولندی

تشکیل نظارت معارف عمومی

علوم و معارفك كسب ترقی و تكثیری اسبابك استحصالی صره‌سنده معارف عمومی. مصالحك بروجه مطلوب رؤیت و تسویه‌سی ضمنده بر نظارت معنی بها تشکیل اولندی

معارف و علوم نظارتی من القدییم مقام فتوانك وظیفه شرعیسی اولدیندن تشکیل بکی دكلدر بلکه مقام فتوادن فك ایله دیگره احاله دیمكدر او زمان مقام فتواده بولونان ذاتك سكوته موافقت ایلمسی انظار عمومی و اجانبه قارشی او وقته قدر دولت علیه عثمانیهده معارف و علوم ایچون اداره و نظارت بولوناماش اعتقادیه ابتدای طلوع آفتاب سلطنت سنهدنبرو علوم و معارفك ترویج و تعمیسی امرنده بیکلرجه آثار علمیه وضع و تأسیسه موفق اولمش و شاهراه شریعت و عدالتی اس حرکت اتحاد ایتمش اولان دولت علیه عثمانیهدر .

معارف و علومدن مرام علوم شرعی و نقلیه ایسه بو علوم و معارف ممالک اسلامیتهك شهر و قصابنده کائن مدارس موجودهده تحصیل اولمقدهدر میلیونلرجه افراد اسلامیتهك شرایط دینه و لدیه و احکام دنیویسی هپ او مدارس علمیه محصلیدر شیمیدلره قدر تعلیم و تعلم اولونان و آلدن آله تداول ایدن نیجه بیکلرجه کتب و رسائل مذکور مدرسهلردن حاصل اولمشدر فقط مقتضیات زمانیه به کوره تحصیلی فرض کفایه منزلهسنده اولان صنایع و فنون تجاریه و رسامیه کئی فنون نافع و علوم جدیده عقلیه بی تحصیل ایله تکمیل ترینات ذاتیه و اداره امور ملکیتك موقوف علییه اولان سالف الذکر فنون غریبهك مدارس موجودهده تعلیمی ازبر کلفت ایله حصولولور و بو وسیله ایله جهالت مفرطه و تعصبات بارده رفته رفته ازالمش اولور ایدی) و بو نظارته تنظیمات مجلسی اعضاسندن و معارف عالییه ایجابندن مصرلی سامی پاشا تعیین قلندی

(مشارالیه دخی مدارس موجوده علملریله ترین ایتمش طاقتندر چونک کندیسی دکل ایسه البته خواجہسی و یا خواجہسنك خواجہسی مدارس مذکورهدن انشت ایتمشدر

بو مناسبتله مکاتب عمومیہ نظارتی معارف عمومیہ نظارتی مستشارلغته تحویل ایله نظری بولنان خیراه افندییه مستشارلق عنوانی و بریلدی

تورك تاريخ انجمنى بجمعهسى

۳۰۴

۱۲۷۷ سنهسى

تقوم و قايمة دائر ارادة سنه

هر دولتک رسى بر غزتهسى اوله رق هرکس انده کوزيلان حوادث صحبه اوزرينه صحيح افکار و تطبيق حرکت ايمکده و قوم و قايمة دخى دولت عليه نکر رسى غزتهسى طائلقده اولدیی جيهتله بر وقتدنبرو توجهات رسميه و خصوصات عاده بدن بشقه شى يازليوب بر وقت مينده دخى جيقارلاما ديفندن غزته مذکوره نکر اعاده قدر و اعتبارى ضمننده باب على طرفندن اعلاى نسيب اوله حق بعض مواد مهمه و نافعه دخى و ريدرک بوندن بويه وقت و زمانيله جيقاريلسنه اهتمام اولنمى خصوصدر اشبو ارادة سنه اوزرينه احمد و فيق افندى ايله معارف ناظرى کال باشا و جودت افندى حضراتدن مرکب تشکيل اولنان قوميسونده و ريدلان قرارى حاوى تنظيم اولنان مضبطه موجبنجه قوم و طبعخانه نظارتلر نکر معارف نظارتنه الحاقيله قوم و قايمة بهر هفته نشرى ايجون دائره معارفده قوم او طهسى ناميله بر محل تخصصى اقتضا ايدن حرر و مترجم لک مأمورى طبع و تمثيل ايتد ريدرک کتب و رسائلاک مجدداً بايله حق تعرفه موجبنجه اهنجه جيقارلسى مثللو وسائل لازمه نکر استحصالنه و بوجاله کوره آچيقده قالان قدماى رجالدن قومخانه ناظرى ليد افندى نکر قدم و سنه حرمة تصرف متصوردن متحصل مبلغ شهریه اون بش بیک غرو شيله مشارالیهک قواعد ايدلسنه و قومخانه ايله مطبعه نکر مجدداً اصلاحيله ايجاب حالک اجراسنه قرار و ريلشدن .

۱۲۷۸ سنهسى

تشکيل جمعيت طيه

فن طبابت عرب و يونان حکماسى طرفندن وضع و تاسيس اولنميشکن مرور زمان ايله عرب و يونان اساتلرى اوزرينه مؤسس اولان علوم حکميه نکر رواجه خلل کلرک السنه غريبه نکل ايله من اولقله طب قديمک ظن اولندينى کي و اهي اولاديني اکلشلمق ايجون طبابت جديدده ماهر و طبابت قديمه نکر استخراجنه مقتدر اطبا دن مرکب بر جمعيت طيه تنظيمات مجلس قراريله اراده بيورلدى .

تبدیل نظارت معارف و سایر

حرم هایون مصارفات ناظری بولان معارفندان زماندن کمال اقدی اوتوزیک غروش معاش و رتبه بالا ایله معارف ناظری اولدی محلی یه اهلی بولدی ناظر سابق مصرلی سامی پاشایه قریحه شاهانه دن اون بشییک غروش معزولیت معاشی تخصیص قلندی .

۱۲۷۹ سنهسی

او ائنده در سعادته صنایع مکتبی تشکیلی ضننه یاییلان قومیسونه تجارت ناظری ادهم پاشا ایله درویش پاشا و ارسنی ملتدن اغاطون و سایر ارباب و قوف مأمور اولدیله نه پایدیله نه ایشدیله معلوم اولمادی .

۱۲۸۰ سنهسی

جمعیت تدریسیه

تکثیر اسباب علوم و معارف نیت خیریه سیله هر طرفده مکتب و مدارس انشا و کتشدینه سی و اقدام اولندی صرهده بعضی اصحاب حمیت و معلوماتدن مرکب برانجمن علمی تشکیلیله ارباب خواهش و استمدادی مجانا اوتودوب یازدرش و تاریخ و جغرافیا و حساب مثل اولوزومی اولان فنری اوکرتک اوزره در سعادته اوزر جیلر جوارنده بر مکتب کشاد اولندی او ائنده دارالفنونده دخی عموم ایچون حکمت طبعیه و هندسه په دائر بعضی درس لر آجیله رق ارباب استعداد ته سیلات تحصیلیه اراهه قلندی .

نقل تقویم و مطبعه عامره بسر ای جدید

مقدملری استانبوله مطبوعات عثمانیه ایچون ایکی دائره وارایدی بونلرک بریسه (دارالطباعة العامره) دیگریه (تقویمخانه) دینلور ایدی موقلملری باب سرعکرتیک آرقه جیننده قبودان ابراهیم پاشا جامع شریفک ایکی جاننده ایدیلر مطبعه عامره جتتمکان سلطان سلیم ثالث زمانده اسکدارده تأسیس اولمشیددی اولوقت خطاط مشهور حافظ عثمان رسی و عرب اوغلی مهندس برارنی اعمالیله جلیکدن احداث اولتان انا قابلردن آلتان باقر لر ایله الحاله هده استعمال اولتان باصه حرقزله اسکدارده

برجوق آثار مؤلفه طبع و تمثیل اولندی مؤخرأ فردوس اشیان سلطان محمود خان ثانی زماننده وقته خیره دن مقدم بالاده مذکور جامع شریف انصالنده قبودان پاشا حامی نامیله معروف حمام مسدود مطبعه هیئت قونیلارق اسکدار مطبعه سی ادواتی اورایه نقل ایله (دارالطباعة العامره) اتخاذ قلندی بمدیك ایکی یوز قرق پدی تاریخنده وقته نویس اسعد افندی مرحومک نظارت و معرفتیه بجدأ أحداث اولنان تقویم غزیه سیچون جامع مذکورک یاننده گوشه باشنده قپوجی باشیلردن مشهور موسی افانک قونانغی جانب میردن بشیوز کیسه یه بالمایه (تقویمخانه) اتخاذ و نظارتی بروجه محرر اسعد افندی به احاله اولندی ایشته اولوقندن اشبوسکان سنه سنه قدر شوایکی دائره ده نیجه بیکلرجه کتب و رسائل و سائر اوراق طبعیه تکثیر و تسهیل اسباب معارفه همت اولتمشیدی انتشار معارف و علومک اسباب مهمه سی اولان تکثیر کتب و رسائل و خصوصه دوائر رسمیده صرف و استعمال اولنان دفاتر و اوراق رسمیه و قوام نقدیه نک کون بکون احتیاجات زمانیه به کوره تکثیر انواع و اعدادی هر برلوازمیه برابر بریسوجک مطبعه نک وجودندن لابد اولدیغی تعیین ایلدی بوجهتله باب هاپون داخلنده مخترق اسکی مالیه دائره سنک ارفالنده قی وافر مصرفلرله بنا وانشا و درونه واپور ماکنه سی و متمدد پرسلر و آلات و ادوات متعدد و وضعیه تمام طور مقدمه بولنان قواتم نقدیه فابریقه سنک هیئت حاضره سی امر طباعت ایچون مناسب اولدیغی اکلانسیله مطبعه عتیقه ایله تقویمخانه نک آلات و ادوات موجوده سی مأمورلریله برابر ذکر اولنان فابریقه یه نقل و ابطال و نوافسی لکال اولنورق او آه قدر استانبوله مثلی کورلنک صورتده غایت منظم و هر برلوازمی مکمل برطباعت فابریقه سی کشاد اولندی بوکا معارف ناظری بولونان ادهم پاشا فوق النایه همت ایلدی یوم کشادنده صدر وقت قوآد پاشا ایله احکام عدلیه رئیسی کامل پاشا و سائر بعض ارکان مأمورین دولت دعوتله حضار موجوده حضورلرنده کتب و اوراق لازمه نک طبع و تمثیلی ایچون دستکاهلرک جمعی واپور قوتیله اعمالاه بدأ ایندیله و دستکاهلرک بریسنده محرر فقیرک اشبو :

خدا نختنده دائم الیون عبدالعزیز خان
بودار العلی اول خانان ذیشان ایله دی تأسیس
اوشاهک همتی نشر علومه اولده مصروف
علوم صنننه قالدی امالی صنفی تأسیس

تعلیمه بدیهیه سی مطبع اولور ایدی بو قطعہ نیک ورقه مطبوعه لرندن برر دانہ سی اثنای سیر و تماشاده مطبعه مأموری یدیه ذوات حاضرہ یه اعطا اولمشدر فایر قہ نیک هر جہتله مکملیتله برابر حسن انتظامی و ناظر مشارالیهک سی و ہمتله مأمور لیتک غیرتی حصار موجوده طرفندن رہین تحسین اولہرق عودت اولندی ادارہ سنہ قہوم و قایع مقابلہ جیسی معیت فقیرانمدہ بولنان مدرسیندن منجم ثانی طاہر افندی مأمور اولدی اسکی مطبعہ دائرہ سی معارف نظارتی ادارہ سنہ وریلہرک مکتب اتخاذ اولندی و قہومخانہ قوناعی طرف میردن مصرلی مصطفی فاضل یاشایہ ساتاندی عبدالقہر اولوقت وثبہ ثانیہ اصحابندن قہوم و قایع محرر لکیلہ مطبعہ طامرہ سرمصحی ایدم طاہر افندیکن رقابت و سؤ ساجی تاثیریلہ مشارالہ ادمہ پاشانک حسن توجہندن موجود اولمشدیم مشارالیهک ہمتیلہ طاہر افندی سکرہ لری وثبہ و مأمور تیجہ پک چوق ترقیاتہ مظهر و مدت مدیدہ معارف مجلس ریاستی و اوقاف مقتشکی و منجم باشلق کچی مأموریتلرہ نائل و بوسایہدہ کروه صدور و ہیئت اعیانہ داخل اولدی ادمہ پاشا ایلہ ارہلری بوزیلہرق دائما مذمتدہ بولنوردی

معارف

مکاتب موجودہ نیک اصول تعلیمیہ و تدریسیہ جہ محتاج اولدینی اصلاحات اکیال ایدلکدہ ایسہدہ بولنرک مقسم و مرجی مجلس معارف اولدیفندن هر صنف تبعہ سلطنت سنہ الحفانک تعلیملریہ مخصوص اولان مکاتبک نسویہ مصالحتی مجلس مذکور ایلہ معارف مختلطہ مجلسک و ظاہرلرندن اولدینی حالہ بو مختلط مجلسک صورت منتظمہدہ تجمع ایدہ مہ سی جہتیلہ بونک لغویہ بری مکاتب مسلمہ دیگر ی مکانب رشدیہ و عالیہ نامیلہ ایکی قویسیون اوزونہ مجدداً بر معارف عمومیہ ہیئت تشکیل اولدی مجلس معارف بر ہیئت اعتبار اولنوب ریاستی معارف عمومیہ نظارتہ حوالہ ایلہ فرائض دینیہ مخصوص اولان مکاتب مسلمہ صیان ادارہ سیلہ کتب شرعیہ تدقیقاتہ مامور اولاجق ہیئتک باشقہ و عمومیہ عائد اصول تحصیلہ یه باقاجق ہیئتک آریو اولارق ایکی دائرہ یه تقسیم ایلہ بریہ (دائرہ مکاتب مخصوصہ) دیگر یہ (دائرہ مکاتب عمومیہ) دینلہرک اعضاسندن بریسنک بودائرہ لرہ وکالت ایلسنہ ارادہ بویوریلارق ایجابلری اجرا قلندی

احداث نظارت مطبوعات و سائرہ

تقوم وقایع محرر لکی عہدہ قیرانہ مدہ قالمق اوزرہ مجلس معارف اعضا سالی انضامی ورتبہ اولی صنف ثانیسی ویدی بیک بشیموز غروش شہریہ معاش ایله مجدداً تشکیل اولنان مطبوعات نظارتنه قریحہ شاهانہ دن مأموریم اجرا بو یورولدی اوقته قدر مطبعہ عامرہ ایله تقویمخانه ادب دن و احباب رتبہ و حیثیت دن بر ذاتک نظارتیه اداره اولنور ایدی مطبعہ ایله تقویمخانه نک بولندقلری باب سرعسکرینک آرقه حیثیت دن سرای جدیدہ نقل ائشانده نظارت مذکورہ لغو ایله وظیفه سی معارف نظارتنه احاله والحاق اولمشیدی بو حال ایله بر مدتجک اداره دفصکره نظارت مذکورہ نک مطبوعات نظارتی نامیله اعاده سنه حسب المصلحه لزوم کورنمش و بعد عاجزک مدت مدیده مطبوعات ایستنده وقوف و معلوماتم بولنمش اولدیتندن مذکور محرر لک ایله برابر بروجہ محرر مأموریم اجرا بیورلشدن .

نقل خزینہ مالیه

آیا صوفیه جامع شریفی قارشوسنده دارالفنون نامیله انشا اولنوب خالی بولنقدہ اولان اینہ جیبسه مالیه خزینہ سنک زیادہ سیله خراب اولسی و دارالفنون دائرہ سنک موقعه خزینہ اتخادی مناسب اوله جتی مطالعہ لریله مالیه خزینہ سی اورایه نقل اولدی بومناسبتله سلطان محمود خان تره سی جوارنده کوشه باشنده کائن میری فرونی محلی استانبولک وسطنده بولندیتندن اورایه مجدداً مختصرجه بر دارالفنون اقتباسیله علوم و فنون نافه نک اوراده تدریسنه (مدرسه قبتلی می وار آیا صوفیه سلطان احمد کورپلی اوغلی کبی جوارده بولنان مدرسه لرده کی درسخانه لر نه کونه طور یور (قرار ویرلدی مالیه خزینہ سنه بار اولماق اوزرہ بودارالفنونک مصارف انشاییه سه قله زمین عرسه لر ندن حصوله کله جک پارملر (خولیا بویا) قارشولق طوتلدی .

جمیعت ترجمه

معارف عمومیہ نظارتی مبینده با اراده سنه ترجمه جمیعتی نامیله بر هیئت مکمله

۳۰۹

تورکیده معارف تشکیلاتی

تشکیل اولندی بوکا ارباب اهلیت و لیاقتدن مأمور اولان ذواتک اسامیبدر پوسته ناظری قدری (اسبق باش وکیل قدری باشا مرحومدر) میرآلای محمد بک اوخانس افندی (دیوان محاسبات رئیس ایکن وفات ایدن چامیچدر) ساقراوخانس افندی ماجد بک وواخان افندی (عدله منشاری ایکن فوت اولشدن) قائمقام تورلی بک قائمقام عمر بک ترجمه اولمسی خلفاستدن حللی افندی و سمدالله بک (ویانه سفیری ایکن وفات ایدن سمدالله باشادر) رفعت بک مجلس والامترجلاردن دوکتور زاده الکساندر (خارجیه ناظری اسبق حالا یعنی ۱۳۱۱ ده سیام بکی بولان زاتدر) مستمدان کتبه دن بعض افندیلر دخی جمینک امور تحریریه سنه آلتدیلر بوقدر ترتیبلا تخیلر تکلفلر اوزریته میدانه نه اثرقونولدی معلوم دکدر موصی الیهمدن یالکز حللی افندی باشلی باشنه تاریخ صومیدن بر ایکی پارچه ترجمه میدانه حیفاره بیلمشدر .

۱۲۸۳ سنه

(احداث مکتب طیبیه ملکیه)

مکتب طیبیه دن سنه سنه یشمشکده اولان اطبا طبابت عسکریه ده استخدام اولمقده ایله رده بونلر هنوز درجه کفایه ده اولدقلرندن آلابلرده استخدام ایچون اجنبی طیبیلرندن استقنا حاصل اوله مدیننی مثللو طشره لر دن دخی مملکت طیبی استطابیه پیدرپی اشماروات وقوعیه له اورالره دخی ضروری اجنبی دوکتورلر تعیین اولمقده ایدی بو حالک دواسی تجویز اولمقده یندن ممالک محروسه قصبات و شهرلر ایچون ملکیه طیبی نامبله دوکتورلر تعیینه حاجت مس ایلای ایشو طیبیلره مخرج اولق اوزره او ائشاده مکتب طیبیه ملکیه نامبله مجدداً بر باب مکتب تشکیل و تأسیس قلدی سهولت تحصیل موجب اوله رق وطن و مملکت لسانیه تعلیم و تعلم اولمق اوزره مکتب مذکورده اوقته حق طب و اجزاجلیق درسلی لسان ترکی ایله تعلیم اولمقده قرار ویریلرک اقتضا ایدن کتب طیبیه نکه ترکیه به ترجمه سی ایچون ارباب معلومات و حیتدن مرکب بر هیئت علمیه طیبیه تشکیل ایدیلرک ایجابلری اجرا قلدی بوندن ماعدا هندسه ملکیه ایله اصلاح صنایع ناملریله ایکی مکتب ده تشکیل اولندی .

مواد معارف

سنهٔ حالیده طشره لره انشا اولنان بعضی مکاتب ابتدایه دن ماعدا مرزیفون اوزنجان استانبکوی قرتال مدلولده بش باب مکاتب رشده تشکیل اولدی مکاتب رشدهده اطفال غیرمسله نك دخی قبولی اصول آنخاخذ قلندی مستقل مکتب انشاسنه مساعد اولبان بعض کوجوک قریه لره همجوار قریه لر برلشدیریلرک ایچک اوج قریه آره سنده بررصیان مکتبی پائلمنه روم ایلی ایالتی داخلنده کأن بعض قراء مصله ده قرار ویرلشدیر

صدیان مکتبلردن رشده لره آنه جق شاکردان ایچون وضع اولنان اصول جدیدیه تطبیقاً لایقیه عباریه بیلمیانلره ترکیجه ده ملکسی اولیانلرک مکاتب رشدهیه قبول اولتیه جتلی اعلان قلندی مشاهیر درسامدن و مدرسیندن خواجه مصطفی افندی ارادهٔ مخدوصه حضرت پادشاهی ایله مجلس معارف اعظالنه مأمور اولدی سنلری بو یوک آدمردن اوقیبوب یازملری اولیانلره عقاید دینیه لره رقم و حساب و حساب کجی هر شخصه لزومی اولان بعض شیلری تعلیم ایچون چارشو بازار آجیلزدن اول بازار چهارشنبه کونلری کشاد اولتیق اوزره جمعیت تدربیه نامیه درسعادته سلطان یازید جوارنده بر مکتب تشکیل ایتمشدیر .

غزته

جملهٔ محسنات عصریه دن اولتیق اوزره (مختصاً) نامیه هفتده ایکی دفعه دوسعادته نشر اولنور ترکیجه بر طب غزته سی احداث اولدی بو غزته ده حفظ صحت و دوام تندرستی و عاقبت و منافع و فوائد عمومیه دائر فترات حکیمانه درج و تسلط اولنه جینی اعلان قلندی و جمعیت طیهٔ عثمانیه نامیه بر جمعیت دخی تشکیل ایلیدی .

ایلاتجه تشکیلات جدیددن طولانی بعض محللرده ایالت غزته لری طبع و نشرینه شروع اولدینی مللو بر طرفی عربی دیگر جایی فرانسزجه اوله رق جهل لبانده دخی بر غزته احداث اولدی

هنر و معارفک نشری زاید ایتمکجه مطبوعاتکدخی آ کاکوره انواعی تکثر ایده رک بو کالزم کلان کاغذ صرفیاتک دخی جو ظامسی طبعیدر اوته دن بو کاغذلر اسکی پچا ورلردن اعمال اولنه کلوب بشقه شیدن کاغذ پیلدینی اووقته قدر ایشدلامش

ایدی اوئاناده لوندردده صاندن کاغده یاسلوب اوکاغده برغزته چیقارلغه باشلاش اولدینی مثللو آمریقا ده دخی آغاچدن کاغده اعمالی سری میدانه چیقارلش وحقی بونک ایچون بابلان قبریقه یی سیره دعوت اولنان مسافرلرک چین ورودلرند بر بیوک سروی آغاچی قبریقه یی وریلوب عودتلرند بو اناچدن معمول برر طوب کاغده کلان مسافرله هدیه وریلش ایتم

۱۲۸۴ سنه سی

معارف

سنه ساقه معارف بحثده برنبده بیان اولدینی وحیله برمدتدیرو تکثیر مکاتب وتسهیل حصول عوارف و مکاتب خصوصلرینه دولچه مصروف اولان مساعی و قیده شایان تشکر مآثر عمدوجه دندو

اوباب معارف وعلومدن بعض اصحاب حیت وغیرت طرفلرندن حیت تدریسه اسلامیه نامیله درساعاتده برمکتب کشاد اولندی بومکتبده اصول جدیده تعلیم تک اجرامی ایچون سناری حدبلوغی آشمش یکر میشر اوتوزر یاشلره باصمتن خدمه واستانف طاقندن بعضی کسان کندی ایشلری وقتدن اول صباحلری مکتب مذکوره دوام ایله ضرورات دینی و دنیویه لرینی وازوقنده مهالمکن اوقویوب یازمق واخذواعطاسنی ضبط ایدهجک قدر دفتر وحساب طوتمنی اوکرتمکده ایدیله بو امر خیرک برنجی مؤسی معارف نظارق مأمورلرندن جودت افندی نامنده برذات حیصصفاتدر

احداث مؤزه

استانبول و عمالک محروسه شاهانه تک بعضی طرفلرند بر طاقی میدانه وجوعی تحت التراب ییلرجه مستور و متروک فلان آثار قدیمی ایچیلر کلوب کوزمزمک اوکنده چیقاروب مملکتلرینه آشبردقلمی و بو آثار قدیمدن تاویج و صنعتجه فوائد کلیه استحصالیله برابر مؤزه خانلرینی تزین و املا ایلدکلمی درکار ایدی ققدان معلومات سببیه آثار عتیقه تک آله ایدیلمی بولنده برکونا حرکتمز اولدینی مثللو اله کین آتیقه لری بوزوب فیره کلریمکز دخی میدانه ایدی حتی چین و قلمره قدر اناطولونک بعض طرفلرند اسکی زمانلردن قاله تیارولر

خرابه‌لری و يکپاره مرمر و صومالیکدن محکوک و معمول باشلری قیرلش ارسلان قیلان کچی بعض حیوانات رسلری چشمه باشلرنده و دیوار کوشلرنده وارارنده کورولور و زمانه هیکل تراشلرنیک حیرتی موجب اولان شیر عادی طاش یارچه‌لری کچی قوللانیر ایدی اورزبالیر ایله کسب معارفه و الفت نمره‌سیله بو مثللو شیرک قدری معلوم اولماغه باشلادیق صرمدده او مثللو آثار قدیمه‌نیک جمعه مخصوص اولوق اوزره جنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلرنیک تره شریفه‌لری قارشوسنده موزه‌خانه نامیله بر محل تخصیص اولندی .

دارالفنون

مکاتب ابتدایه و رشیدی و حربی و بحریه و صنایعه کچی مکتبلر کشادایله نعمیم علوم و معارفه حصر انظار دقت اولنقده ایسهده بونلردن چیقان طلبه اینجندن فنون و علوم عالیه تحصیلنه هوسکار اولانلر ایچون اورویاده اولدینی مثللو او وقته قدر بر دارالفنون اینیه تیسره رونمون اولامامشدی اقتضا ایدن مصللملری اورویادن جلب اولنق و دروننده بولونان عسکری اعدادی شاکردانی منسوب اولدلقری مکتب حربیه نقل ایدمک اوزره غلظه سرائنیک بر مکمل لیسه یعنی دارالفنون اتخاذه و مصللملرک حین و رودلرینه طلبه‌سنگ انتخاب و جمعه قرار و بریلدیکی اعلان اولنشد .

۱۲۸۵ سنه‌سی

رصدخانه

هوای نسیمیک بولندینی حالی یعنی روز کار و بوزلرک حرکت و سیرینی تحقیق ایدرک و بربرینه خبر و یررک بوندن حاصل اولان معلوماتک نشریله سیرسفاشته امنیت و یره‌جک بر خدمت اختراع اولنقش اولدینندن قره دکز ایله بحر سفید سواحلیکن قطعات مختلفه محلیسده هوای نسیمیک هر کون بولندینی حالی تلغرافله بیلدیرمک ایچون بر مناسب برده رصدخانه انشاسه اراده بیورلدی .

معارف دارالشفقه

درسمادته سلطان سلیم جوارنده طرف مریدن مایه اولنان قوناغک مکتب هیکنه تحویلله بیویکان ارامل ایتم مصلیه محل فیض و تریه اولنق اوزره دارالشفقه

۳۱۳

توکیده معاوف تفکیاتی

نامیله تهیه اسباب لازمه سنه شروع اولندی بونک ایچون طرف شاهانه دن و کلا و مأمورین و اصحاب حجت جانیرندن آزمدت طرفده حاصل اولان امانات کلیه دن بشقه خدیو مصر اسمعیل پاشا طرفندن دخی ایکی بیک لیرا امانه ایدلدیکی غزته لرده کورلشدور

غلطه سرای نامیله مشهور اولان بنای دلنشین دخی مکتب سلطانی عنوان معارف نشانی ایله تشکیل و تزین اوله رق کشاد اولندی کشادین متعاقب اوچ کون ایچنده التان شاکردانک عددی یوز اللییه بالغ اولشدور درس لر هان بدیه اوله ورق مدیر لکنه دی سالو نام هتورو تعیین اولنشدور ایکنجی مدیر لکنه التنجی دائرة محاسبه چیبسی سلیم افندی کتیرلشدور مکتب ضیاءه نیک دخی اصلاحی ایچون معلم تیشدیرلسته کوریلان لزومه منبئ درس سادته باب سرعسکری جوارنده خالی طور مقده بولان عتیق مطبعه عامره دارالمعلمین اتخاذا قلندی .

۱۲۸۶ سنه سی

قیودان و اورمان مکتبی

غلطه عرب جامعی حولیسنده مجدداً بر بنا انشاسیله موقتاً اوراده قیودان مکتبی اتخاذا و کشاد اولندی بنی مثللو مایه خزینه سی دروننده دخی بر باب اورمان مکتبی کشادیه مأمورین لازمه لر ی تعیین قلندی (هرشی ابتدا سندن کوزل باشلامق و صوکره آرقه سی بر اقوب بوشلامق عادی بونیده حظه دی)

معارف

قیومکتب لری نه معلملر تیشدیرلک ایچون درس سادته دارالمعلمات نامیله بر مدرسه کشاد اولندی مجلس کبیر معارف اداره و علمیه ناملریله ایکی دائرة به بالتقسیم اداره دائرة سنه حیف افندی علمیه مجلسه لوا طاهر پاشا تعیین قلندی .

معارف

او وقه قدر صیان مکتبلرنده ذکور و اناث بر لکنده تعلیم اولنوب تزوج قفلر ایچون ایریجه مکتبلر بوغیدی تزویج اسباب تریسه عمومی صره سنده بو خصوص دخی معارف نظارتی جانبدن نظر اعتنایه آلته رق بوجه محرومات مکتبلرنده ارکک و قز جو جقفلرک

تفریق ایله بشقه بئ و اصول جدیده اوزره تعلیم لایحون مناسب معلملر تعیینی و اطفال اناث ایچون اول امرده درساتک محال مناسبه سنده یدی باب اناث رشیدیه مکتبی کشادی خصوصلرینه اعتنا اولنشد ایشو مکتبلرده اطفال اناثه لزومی قدر عربی فارسی و ریاضی درس لرندن بشقه خطوط و نقش تعلیم اولنسنه قرار ویرلشدر .

معارف

مکاتب موجوده تک اصلاح انتظامات حاضره و تکثیر اعداد حالیه سی ضمنده اتخادی ایجاب ایدن تدابیری شامل شورای دولت معارف دائرستدن بانتظم مقرون مساعده سنیه بیویولان نظامنامه تک خلاصه مؤداسیدر مکتبلر اوج صنفه ترتیب اولنوب برصنقی صبیانه تخصیص ینی محله مکتبلرینک احوال و اصول تدبیرلری تعدیل و توسیع اولنسی بر قسی رشیده مکتبلری اولوب بونلرکده قواعد تعلیمیلری تعیین قلمسنی قسم دیگرکی مکتب سلطان اصولی اوزره تأسیس ایدیله جک مکتبلر اولوب عددینک مقدار کفایه به ابلاغ قلمسنی هر نوع مکتبلرده تدریس اولنه جق درس لری معرف و معین اوله رق هر کس اولاد و اطفالی مکتبلره دوام ایتدیرمه اجبار و بو بایده ممانعت و مخالفتی کوروینلار درجه سنه و حرکتلرینک تکررینه نسبتله یش غروشدن یوزبش غروشه قدر جزای نقدی اخذیله مجازاته کرتار ایدیله جکی معلندر (خاطره) بو ترتیب اوزره طویله جق اصوله دیه جک یوق اجراسنه کلنجه تعریض اولنه جق سوزلر چوقدر

غزیه

اوشانده بر طرفی ترکیه دیگر جانبی عربجه اوله رق زورا نامبله ولایت غزیه سی طبع و نشرینه ایتدار اولنشدر مقدمه سی پک کوزل قلمه الشمس شایان مطالعه اثار نادره دندر

معارف

مکاتب موجوده ده تدریس اولنقده بولنان درس لک مافوقده اوله رق بعض علوم و فنون نافه تعلیم اولنق اوزره دیوان یولنده انشا اولنان دارالفنونه کیرمک

اوزوسنده بولنان طلبه‌نک بئدالمعایه قید و تحریرلری ضمتنده آچیلان مجلس امتحانه بش اون کون طرفنده هر سنفدن بیکنن متجاوز شاگردان اظهار رغبت ایدرک بولنرک ایچندن دورت یوز اللی نفری اوصاف مطلوبه ده بولندقلرندن قید و قبول اولمشلردر

تعیین اولنان معلملر

سلیم افندی محمود افندی خالد بک کریم افندی عزیز بک احمد کامل افندی توفیق بک موسیو قسطنطینی .

اسامی فنون

ادبیات فرانسجه تاریخ عمومی جغرافیا حساب رسم منطق علم حقوق بوعلملر هفته دورت کون تدریس اولنه‌قدر بو ترتیباتک تکملندن سوکوره ذکر اولنان دارالفنون غایت تکفلی ششمه و شایان تقدیر بعض ذوات طرفندن ایراد اولنان نطقله کشاد اولندی .

معارف

سنه حایله رمضانک نصف اخیرنده کیچهلری ساعت اوچدن دوده قدر عمومه مخصوص دارالفنونده درسلر قریر اولمسنه ویریلان قرار موجبنجه ایجابی اجرا قلندی .

(مقررلر) تحسین افندی هیئت عالم و اکبر و اصغر نامتناهی درسلی (میترضه) نه مناسب انتخاب خلقک لیلالی مبارکده بو مقوله ترهات ایله عقیده‌لری بو زمق (؟) نه بیوک فضا حندر بو مثللو سرائر حکم طبیعه‌درسلی خواص متبیهانه مخصوص اولدینی سالد عمومه نثرینک موافق حکمت اولدینی عدم ملاحظه ایله کندولری ارباب حکمتدن عدا بدلوله ینه کندولری او حکمته قارشو حرکتده بولنلری تعجب اولنه‌جق شیدراتهی

(جودت افندی) مقناطیسیت ارض حیوانی (فئنه آخری)

رفعت بک	سلسله حیوانات	فیه ماقیه
توفیق افندی	ماکنهلر	اربابنه مخصوص
وحید افندی	مقابرک صحیحه تأثیری	ایش اوله

تورک تاریخ انجمنی مجموعه سی	۲۱۶
ترقی صنایع و منابع ثروت باق بوکانه دیملی	منیف اقدی
هوادن شی	امین اقدی
کیمه بارار بیلم	عزیز اقدی
اچی قول قناد ایستر	سلیم اقدی
لازم دکل الزم	عزیز اقدی
امرجه و اقالیم	

رمضانک اون بشندن اخیینه دکین که قدر کیجه سنه قدر اون ایکی کیجه دیمکدر
 بو اون ایکی کیجه ده بر ساعتدن اون ایکی ساعت ایدر بو اون ایکی ساعت ظرفنده
 بالاده تعداد اولنان فنونکه مکاتب عالیتهک برنجی درس لردن در بونلرک هپسندن او
 مدت ایچنده درس کوسترمه کجرات قدر دنیاده مخالف حکمت بر کیفیت وارمیدر.
 ۱۲۸۷ سنه سی

کشاد قلوب

اوروباده قلوب تعمیر اولنور انجمن الفت و مجموع فضائل انیت ایچون درعلیه ده
 اوپله بر انجمن کشادی (بزده ده قهوه خانهل طشره لرده کوی اوطه لری واردرکه
 بونلرده محال الفتدر فرقلری شامپانیا یرینه پکمز ناردک شربتلری اسپرمت یرینه
 چیره ایشیق لیدر) بین الوکلا تذکر اولمشیدی مؤخرأ بونک ایچون سند خیلرده
 عاصم پاشا قوناعی بالاستیجار لوازی استحضار اولنورق رمضان شریفک ایلك اشخامی
 شورای دولت رئیس کامل و محمد رشدی و مالیه ناظری فاضل مصطفی پاشا ایله
 سائر وکلا حاضر اولدقلری حالده کشاد اولندی اوکیجه ساعت بشه قدر هر وادیدن
 مصاحبات ایله امرار وقت اولمشدر (معترضه) رمضان شریفک ایلك کیجه سی کشاد
 اولندیفته نظرأ رمضان شریف ایله تبرک اولنمش اولور فقط تراویح لرک زرده ادا
 اولنجهفته دائر سوز کچما مشدر

معارف (دارالشفقه)

در سعادتده سلطان سلیم جامع شریفی جوارنده ارامل و اینام مسلمتهک تعلیم و تربیه سی
 ضمننده لیلی ونهاری اوله رق (دارالشفقه) تامله مجدداً بر منتظم مکتب کشاد اولندی
 بونک بنا واحیاسنه اولنان اعانات کلبه دن بشقه مصارف دائمه سنه قارشولق اولق اوزوره

اسکی ویکی مالیه دائره لری و باب سرعنکری تحتنده و پیشکاهنده انشا اولنان دکالردن شهریه حاصل اوله جق بدلات تقدیه ایجاره تک مکتب مذکورہ تخصیصه اراده بیورولشد

دارالمطالعات

مخسنتات عصریه جمله سندن اولارق کذلک در سعادتده کشاد اولنان قیز مکتب لریه قادین خواجه لری یتشدیر لک ایچون (دارالمطالعات) نامیه دنجی بر مکتب تنظیم و کشاد اولندی رسم کشادی پک طنطنه لی اجرا اولندی بو کادتر حین کشادده معارف ناظری طرفندن ایراد اولنان لطق غایت معنی دار اثار نادره دن ایدی